

# VERSLAG

EENER REIS MET

Z. M. stoomer Batavia van Temate naar de  
Zuidkust van Nieuw-Guinea tot 141° O. L.

DOOR DEN CONTROLEUR

J. VAN OLDENBORGH.

Den 3<sup>den</sup> December van *Ternate* vertrokken, en den volgenden dag *Sanana (Soela-eilanden)* aangedaan hebbende, werd de reis naar *Nieuw-Guinea* den 5<sup>den</sup> December aanvaard. Op *Ambon* en *Dobo* werd de steenkolenvoorraad aangevuld, den 21<sup>sten</sup> December werd de 141<sup>ste</sup> lengte-graad bereikt en op dien dag beproefd de kust te naderen. De diepte der zee verminderde spoedig en wel zoo dat het schip weldra niet verder kon doorstoomen, en slechts in het N. O. van uit den top der mast land te zien was. Nadat men in alle rigtingen gelood had, en het gebleken was, dat op deze plaats geen doortogt te vinden was, werd het anker geligt en in eenigzins dieper water geankerd, terwijl inmiddels de avond gevallen was. Gedurende den nacht bleek het, dat het verschil van hoog en laag water hier 13 a 14 voeten bedraagt.

Den 22<sup>sten</sup> December werd getracht de kust meer westelijk te naderen, hetgeen na veel heen en weder stoomen gelukte ; althans tegen den middag kwam deze in 't zicht, doch spoedig werd het zoo ondiep, dat op grooten afstand van den wal moest geankerd worden. Met den kommandant in over-

leg getreden zijnde over de plaatsing van een wapenbord tot bepaling onzer demarcatielijn, werd besloten alsnog te beproeven van dit punt uit den 141<sup>sten</sup> graad digter te naderen. Zulks gelukte den 23<sup>sten</sup> werkelijk. Op den avond van dien dag werd, hoewel ver van den wal, in de nabijheid van dien lengtegraad geankerd.

Het gedeelte van de kust, dat wij tot heden zagen, was laag, en met geboomte begroeid; hier en daar zag men de monding van een kreek of rivier, doch nergens eenig spoor van bewoning.

Den 24<sup>sten</sup> December ging ik vergezeld van den luitenant ter zee 2<sup>de</sup> klasse *de Bruijne* naar den wal, ten einde het wapenbord te plaatsen. Bij het naderen konden wij nergens het strand onderscheiden; het oog zag niets dan rhizophoren en magnolias.

Na lang doch vergeefsch zoeken, of hier of daar ook een stukje vaste wal tusschen het geboomte te vinden was, werd door ons het wapenbord aan een stevige boom bevestigd, hetgeen nog al moeite gaf, daar wij het zoo hoog mogelijk boven de oppervlakte van het water moesten aanbrengen. Daarna keerden wij naar boord terug.

Of dit merkteeken onzer grenzen gemakkelijk zal kunnen teruggevonden worden, betwijfel ik. Wel werd het door de officieren aan boord met kijkers waargenomen, doch zij hadden het zien aanbrengen, en de *Batavia* was onder zooveel moeilijkheden dit punt genaderd, dat ik niet geloof dat andere schepen zulks zullen kunnen doen. Het hoofddoel van den togt: de bepaling onzer demarcatielijn op den 141<sup>sten</sup> graad O. L. ter zuidkust van *Nieuw-Guinea* was echter bereikt.

De reis werd dienzelfden dag voortgezet. De kust volgde, die overal even doodsch en eenzaam was, werd de zee allengs iets dieper. De nacht werd voor anker doorgebracht.

Den 25<sup>sten</sup> gingen wij wederom onder stoom. Tegen 9 uur in den morgen zagen wij voor het eerst strand en dit zoo dicht mogelijk genaderd zijnde, werden klapperboomen bespeurd,

en ook een paar afdakjes; menschen zagen wij intusschen niet, zoodat wij tot het resultaat kwamen, dat de afdakjes slechts tot tijdelijke verblijfplaats van visschers hadden gediend. In de *Marianne-straat* had ik voorheen meermalen dergelijke afdakjes aangetroffen. Ik achtte het dan ook, in overleg met den kommandant, niet noodig hier nog een wapenbord te plaatsen, te meer daar het punt, waar zulks zou moeten geschieden, toch niet gemakkelijk van uit zee te onderscheiden zou zijn.

De kust verder langs stoomende, kreeg deze langzamerhand een geheel ander voorkomen. Overal zag men het strand, terwijl de klapperboomen steeds menigvuldiger en er meer en meer sporen van bewoning zichtbaar werden.

Tegen den middag kwam een groote kampong in 't zicht, en werd er besloten te beproeven aldaar met de bevolking in aanraking te komen en zoo dit gelukte, op deze plaats een wapenbord te zetten.

Eenige prauwen staken weldra in zee, bemand met inlanders, wier uiterlijk men niet goed kon onderscheiden. Zij durfden het schip niet naderen en alle dien dag in 't werkgestelde pogingen om met hen in aanraking te komen, mislukten.

Deze kampong is volgens meedeeling van den kommandant van Z. M. *Batavia* gelegen op 8° 43,5' Z. B. en 140° 25' O. L.

Den 26<sup>sten</sup> des morgens ten 6½ uur ging ik van boord met een gewapende barkas, ten einde te trachten aan wal te komen. Doch naauwelijks van boord vertrokken, kregen wij den wind van voren, zoodat de zwaar geladen sloep weinig of niets vorderde en meer en meer afdreef in plaats van den wal te naderen. Ik besloot daarom naar boord terug te keeren; ten 10½ uur was ik aldaar terug na een vergeefschen roeitogt van 4 uren terug.

Daar het zich liet aanzien, dat de kust verder op ook be-

woond was en mogelijk beter genaderd kou worden, werd besloten op dit punt geen verdere pogingen te herhalen om den wal te bereiken en de reis voortgezet.

Tegen den avond zagen wij weder een groote menigte kampongs, doch konden die wegens de ondiepten niet naderen; toch besloot de kommandant zulks nog eens den volgenden morgen te beproeven. Br werd voor den nacht naar buiten gestoomd.

Den 27<sup>sten</sup> gelukte het werkelijk die kampongs tot op ongeveer een mijl te naderen. Wij zagen een zeer hoog duinachtig strand, uitmuntend geschikt om daarop een wapenbord te stellen. Nergens nog was een zoo goede van uit zee zichtbare plek waargenomen. Het anker was naauwelijks gevallen, of van alle kanten zag men prauwen in zee steken, alle bemand met 8 tot 14 koppen. Zij bleven echter tot op een afstand van  $\pm$  100 meters van het schip, terwijl de bemanning een vervaarlijk geschreeuw aanhief. Ik denk dat er  $\pm$  30 prauwen bij elkaar zullen geweest zijn. De inlanders, waarvan een beschrijving later volgt, maakten een zeer ongunstigen indruk, door huu woest getier en de zonderlinge manier, waarop zij uitgedost waren. Welke pogingen ook in het, werk werden gesteld om met hen in aanraking te komen, zulks gelukte niet: zij wilden het schip maar niet digter naderen. In overleg met den kommandant werd besloten naar den wal te gaan, om te beproeven aldaar nader kennis met heil te maken.

Met het oog op de groote menigte menschen in de prauwen en op 't strand moet ik bekennen eenigzins gearzeld te hebben de proef te wagen. Hoe ligt toch zou er tengevolge van misverstand twist hebben kunnen ontstaan, en ofschoon deze lieden zeker bij het eerste schot op de vlugt zouden zijn gegaan, zou daardoor ook voor altijd de pas afgesneden zijn om met hen in vriendschappelijke aanraking te komen en zeker de plaatsing van het wapenbord geen waarde hebben.

De proef werd echter genomen, en de uitslag was buiten mijn

verwachting. De gewapende barkas onder konunando van den luitenant ter zee 2<sup>de</sup> klasse *Hecking Colenbrander* werd gereed gemaakt, en weldra staken wij van boord. Bij het te water laten van de sloep hadden de inlanders zich nog wat verder van het schip verwijderd, maar toen wij naar den wal roeiden, keerden de prauwen ook derwaarts terug en vergezelden ons op onzen togt, terwijl er van alle zijden steeds meer van die vaartuigen kwamen aanzetten.

De Papoeërs waren het eerst aan wal en maakten onder allerlei geschreeuw een menigte teekenen, waaruit men even goed zou kunnen opmaken, dat men ons gaarne aan wal zou ontvangen, als het tegendeel. Geen der inlanders nam echter een bepaald dreigende honding aan.

Van boord uit gezien, had het bij het naar land roeijen de schijn of men ons geheel omsingelde; en daar de kommandant niet wist of zulks wel met vriendschappelijke bedoelingen geschiedde, werd ons nog een gewapende sloep nagezonden, om, zoo zulks noodig mogt blijken, assistentie te verleen.

Wij wachtten eerst af wat de inlanders doen zouden en toen zij groene takken opzochten en ons daarmede toewuifden, begrepen wij, dat hunne bedoelingen geheel vriendschappelijk waren.

Met de barkas konde wij echter niet aan wal komen. Daartoe zou van de vlet gebruik worden gemaakt, waarom de heer *Colenbrander*, de officier van administratie *Langereis*, (die uit belangstelling was medegegaan) ik, een paar mariniers en een paar roeijers in dit vaartuig overstapten; terwijl ook het wapenbord daarin werd overgenomen en zoo naar de wal geroeid. Woeste kreten van gejuich begroetten deze handeling en tot aan den hals in het water wadend, kwam men ons te gemoet. Het werd daardoor onmogelijk te landen, waarom wij weder terugroeiden, en hun zoo goed en kwaad als het ging, duidelijk maakten, dat zij eerst terug moesten gaan, hetgeen zij eindelijk begrepen. Wij naderden daarop

weder, doch moesten spoedig de vlet verlaten, daar de grond ongelijk was, en wij niet verder konden gaan.

Met het oog op het vallend water en andere eventualiteiten was het ook geen zaak de vlet op het drooge te doen loopen. Het water kwam ons niet hooger dan het middel.

De mariniers droegen een Nederlandsche vlag en een wapenbord en zoo waren wij weldra geland.

Men ontving ons klaarblijkelijk zeer vriendschappelijk. In minder dan geen tijd waren wij door 2 à 300 inlanders omringd. Eenige hunner namen water in den mond en spoten ons daarmede in het aangezicht, nadat het in den mond met een zich aldaar bevindende sirihpruim in aanraking was geweest, een zeer vieze welkomsgroet, waaraan wij ons echter onderwierpen.

Anderen bragten klappers en sagokoeken aan, die wij aannamen en waarvoor wij eenige kleine geschenken in de plaats gaven. Alles ging gepaard met een woest geschreeuw en getier, terwijl er vooral groote neiging bestond onze geweren tegen hunne vrouwen te ruilen; althans moesten wij dat uit hun gebaren opmaken. Niemand echter raakte ons aan. Eerst na eenigen tijd onstond er eenige stilte, en konden wij hun aan het verstand brengen, wat wij met het wapenbord wilden doen.

Onmiddelijk werd er een groote paal gehaald, die op het eenigzins hoog gelegen strand of duin, dat wij van uit het schip reeds als de meest geschikte plaats hadden uitgekozen, in den grond werd gegraven; Hierna wisten wij den inlanders te beduiden, dat zij neder moesten knielen, waartoe wij zelf het voorbeeld gaven, en toen er door dit knielen een weinig minder gedrang was, werd het wapenbord aan den paal bevestigd, een Nederlandsche vlag er naast geplaatst, terwijl er rondom een kring werd getrokken, buiten welken een menigte geschenken als messen, kralen, spiegeltjes, kains enz. werden uitgespreid. Nu werd hun zoo goed en zoo kwaad als 't ging aan 't verstand gebragt, dat de geschenken voor hen

waren, doch dat vlag en wapenbord niet mogten worden weggenomen. Hierop riepen wij driemaal hoerah, waarmede de inlanders vrolijk instemden, en onmiddelijk han sirih en water besproeiing weder begonnen, terwijl anderen op de gesebenken aanvielen en zooveel zij maar grijpen konden wegbragten. Aan eenige der oudsten werden nog eenige Nederlandsche vlaggen uitgedeeld en voor hen op de prauwen geplaatst, terwijl wij hun trachtten te beduiden, dat als er een schip kwam, zij dan met die vlaggen aan boord moesten komen. Of zij dit begrepen hebben betwijfel ik eenigzins.

Ik trachtte hier nog eenige ethnografische voorwerpen te verzamelen, doch slaagde daarin niet. Na nog eenigen tijd aan wal vertoefd te hebben, ten einde zooveel mogelijk op de hoogte van de door de inlanders gedragen sieraden enz. te komen, keerden wij naar boord terug. Voor een eerste kennismaking had ons bezoek lang genoeg geduurd.

Aan boord gekomen zagen wij, dat het wapenbord en de vlag nog dezelfde plaats stonden. Z. M. *Batavia* ging onmiddelijk onder stoom, daar aan den wal niets meer te verrichten was en inmiddels het water weder zoodanig was gevallen, dat het gevaarlijk werd langer te blijven liggen.

De kampong, waar dit wapenbord is geplaatst, ligt op 140° 0,5' O. L. en 8° 18.5' Z. B.

Den wal verder langs stoomende, zagen wij Voortdurend klapperboomen en hier en daar een kampong, waaruit ik de gevolgtrekking maakte, dat de kust vrij sterk bevolkt is. Tegen den avond kwam er een eiland in 't zicht, dat volgens mededeeling van den kommandant op geen der Engelsche kaarten voorkomt en waarvan het wenschelijk was de juiste ligging te bepalen.

Het was echter te laat het nog denzelfden avond te naderen, waarom naar zee werd gestoomd en eerst den volgenden morgen in de nabijheid er van werd geankerd.

De lucht was echter bewolkt, zoodat er geen observaties konden worden genomen en daartoe de volgende dag zou

worden afgewacht. Dit oponthoud bad echter gunstige gevolgen, want nog geen uur was het schip ten anker, of het werd door een tiental met Papoeërs bemande praawen omringd. Deze inlanders betoonden zich veel minder schuw en kwamen weldra onder het geroep van *kaja kaja* (dat waarschijnlijk vriendschap beteekend) langs zij.

Eenige hun uitgereikte geschenken bragten hen weldra op hun gemak, en toen wij eenige hunner prauwen met Nederlandsche vlaggen versierd hadden, werden zij uitbundig vrolijk en geneigd alles weg te geven, wat zij bij zich hadden.

Hiervan maakte ik gebruik om met hen een ruilhandel aan te gaan en kreeg ik een vrij volledige verzameling van hun hoofd-, oor-, neus-, hals-, arm- ea lijfsieraden, die later aan het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen zijn opgezonden.

Het is hier de plaats «en zoo naauwkeurig mogelijke beschrijving te geven van de bewoners der zuidkust van *Nieuw-Guinea* beoosten *Prins-Fredrik-Hendrik-eiland* Vooraf merk ik op, dat die beschrijving onmogelijk volledig zal kunnen zijn, daar alle inlanders verschillend waren uitgedost. Eenige teekeningen zouden een veel beter denkbeeld van het geheel geven, doch tot mijn leedwezen ben ik de teekenkunst niet in genoegzame mate machtig.

Alle inlanders, die ik gezien heb, waren, op enkele uitzonderingen na, zwaar gespierde mannen met donkerzwart gekrold haar, dat veel van het haar der Afrikanen heeft, doch langer is en als 't ware in dunne strengen langs het hoofd ligt en tot even boven de schouders komt. Zij hebben hooge voorhoofden, wijd uitstaande wangbeenderen, platte doorboorde neuzen, breede monden, die zij waarschijnlijk nog kunstmatig verwijden, evenals zij dit hun neusgaten doen. De oorlellen zijn evenzoo lang uitgerekt, hun borst is breed, terwijl hun schaamdeelen zeer ontwikkeld zijn, en sommige hunner een kolosiaal groot scrotum hebben. Er waren er bij, waarvan dit de grootte van een kinderhoofd had; of zulks het gevolg is



van ziekte of kunstmatig was daargesteld, durf ik niet beslissen. Hun beenen zijn zwaar gespierd.

De vrouwen zijn meer tener gebouwd, hebben haar evenals de mannen en evenzoo neus, mond en ooren misvormd; verder hebben zij smalle schouders en kleine hangende borsten met zeer groote tepels. Mannen noch vrouwen kleeden of tatoeëren zich, doch smeren zich in met zwarte, roode, witte en geele verfstoffen; sommigen hadden zich daarmede driehoeken en andere figuren op het ligchaam geteekend. Door deze besmering was het moeilijk hun ware huidskleur te onderscheiden, doch geloof ik, dat die als varieerende tusschen donkerbruin en zwart moet worden aangenomen.

De kinderen, die ik gezien heb, hadden niets bijzonders opmerkenswaardig, dan dat hun neus en ooren nog niet doorboord waren, zoodat ik vermoed, dat zij deze kunstbewerking eerst later ondergaan.

De mannen hebben allen in hun haar jonge klapperbladen gevlochten, en wel in elk haarstrengetje een, zoodat deze in zulk een menigte langs den nek afhangen, dat zij den geheelen rug bedekten. Ter hoogte van de schouders is dit haarversiersel met een band en zoo los zamengebonden op het midden van het hoofd, en op het voorhoofd dragen zij sieraden van paarlemoer, casuaris- en paradijsvogelvederen, waarvan sommige plat liggen, andere regt opstaan. Vele hebben nog boven op hun kruin een paar lange staartvederen van den zwarten paradijsvogel regt opstaan. In den neus dragen zij versierselen van schelpen, been, bamboe en vooral tanden van wilde varkens. Sommigen hunner hadden zich daarmede den neus zoo volgestopt, dat zij het voorkomen van een babi roesak hadden. In hun ooren dragen zij evenzoo schelpen en stukken bamboe, doch vooral een groote menigte ringen van boomschors of leder.

Hun hals versieren zij in de eerste plaats met colliers van allerlei soort van vruchten, pitten, schelpjes, stukken paarlemoerschelp, die tot op de borst afhangen en waaraan nog stukken

gedroogde hertenhuid, varkenstaart en boomschors bevestigd zijn, die tot aan den navel reiken. Om de armen droegen velen een van rotan gevlochten koker, waarschijnlijk bij wijze van armharnas, andere hadden van gespleten rotan gevlochten armsieraden, evenals die bij andere Papoesche stammen aangetroffen worden.

De vrouwen dragen als eenige bedekking een zeer smalle tjidako of liever een smalle band van boomschors om den buik gebonden, waarvan een der einden strak tusschen de beenen door gehaald en op den rug weder met een eenigzins sierlijken knoop vastgemaakt wordt.

De mannen dragen een van rotan gevlochten band, waaraan een schelp van allerlei vorm en kleur is bevestigd. In deze schelp wordt hun schaamdeel geborgen, en wel zoodanig dat dit steeds in eenigzins vertikale positie tegen den buik komt te liggen. De beenen zijn bij allen geheel naakt, slechts zeer enkelen hadden korte kniestukken van gevlochten rotan. Overigens waren allen nog versierd met groen bonte bladeren, op *Ternate* bekend onder den naam van *dahon goliho* en *dagenara*. Ik geloof echter, dat dit geen alledaagsche dragt is, doch slechts met het oog op de feestelijke gelegenheid gebezigd werd.

Hun voornaamste wapens zijn pijl en boog; slechts enkelen hadden een soort knots bij zich, aan welker eind een ijzeren punt was bevestigd, het eenige metalen voorwerp, dat ik bij hen heb waargenomen. Geen enkel ander voorwerp, dat van Europeschen oorsprong kan zijn, heb ik aan hun ligchaam opgemerkt. Geen van allen droeg een schild.

Hun prauwen zijn uitgeholde boomstammen, waaronder er gevonden worden van 14 tot 16 meters lang. Zij zijn voorzien van een soort van voor- en achterplecht; slechts zeer enkele waren van eenig snijwerk versierd. Op de achterplecht staat de roerganger, terwijl zich op de voorplecht meestal een persoon bevond, die met een bos casuarisvederen in de hand stond te wuiven en te tandakken; somtijds echter stond deze

persoon ook in het midden van het vaartuig. De roeijers staan in de prauwen en bewegen deze voort met lange scheppers, - welke dikwijls slechts stukken gespleten bamboe zijn.

Op welke wijze zij de kolossale boomstammen vellen en uit hollen is mij niet bekend; vermoedelijk met de bovenbedoelde knotsen, daar het ijzer, dat er in zit, den vorm van een beetel heeft.

Van steenen wapens en werktuigen zag ik niet anders, dan een soort stamper, zooals die in de Indische keukens gebruikt wordt en die men hier tot het stampen van sirih bezigt; althans toen men mij dit voorwerp tegen een geweer wilde ruilen, zat er een mengsel van sirihkalk en pinang aan.

De bewoners der kust voeden zich met sago, klappers, visch, mosselen en wilde varkens. Van de sago weten zij koekjes te vervaardigen, die een vierkanten vorm hebben en er zeer onoogelijk uitzien; trouwens alles wat die menschen aan en om hebben is smerig en verspreidt evenals zij zelve een sterke onaangename lucht; dit is trouwens het geval met alle Papoesche stammen, waarmede ik in aanraking ben gekomen.

Omtrent hun godsdienst had ik geen gelegenheid het een of ander te weten te komen. Nergens zag ik gesneden beelden; doch allen droegen een soort van amuletten, en hoe bereid zij ook waren alles wat zij aan het lijf droegen, te ruilen tegen messen, kralen en andere voorwerpen, zoo hadden zij toch een stukje bamboe óf velletje boomschors, waarvan zij zich niet wilden ontdoen, terwijl ik ook in vele hunner prauwen een stuk hout van zonderlingen vorm zag, dat zij niet wilden afgeven.

Wij toonden een van hen, hoe hij een sigaar moest rooken, waarbij het woord *tabako* gebruikt werd. Dit woord scheen hun bekend, want het gaf algemeene verrukking en toen de sigaar aangestoken was, werd hij goed opgerookt en kwam er geen eind aan het gevraag om meer.

De woningen zijn, naar hetgeen ik er van gezien heb, elendige krotten, zonder bepaalden vorm, sommige zijn rond als de koeten der Kaffers, andere langwerpig, andere weder zijn niets dan afdaken. Zij zijn vervaardigd van bamboe en wildhout met omwandingen van atap en klapperbladeren, waarmede zij ook gedekt zijn. Huisraad honden zij er weinig of niet op na. In elke hut lag een hoop brandhout en een bamboe met een dwars stukje er aan, waarmede zij het vuur aanblazen, zooals zij ons toonden; verder eenige bamboezen met stoppen, waarin zij zoet water bewaren, een hoop drooge bladeren, welke zij ons beduiden, dat hun slaappleats was, en waarop eenige van boom vezels of biezen gevlochten zakken lagen, waarin zij vermoedelijk bij wijze van deken slapen; althans in een er van lag een kind te rusten. Verder stonden er in de hutten nog een menigte bogen en pijlen van ongeveer hetzelfde model als elders op *Nieuw-Guinea* gebruikt worden; en een paar van rotan en klappervezels gevlochten manden, waarin sagokoeken, pinang en andere vruchten bewaard worden. Huisdieren zag ik geen andere dan honden.

"Van hun taal kan ik niet veel zeggen; slechts weet ik met zekerheid dat het bovenbedoelde woord *kaja* een vriendschappelijke bedoeling heeft, klapper *mes* wordt genoemd en sago *diko* heet. Wel heb ik pogingen aangewend een woordenlijstje aan te leggen, doch het bleek mij weldra, dat zulks volstrekt geen waarde had, daar ik na eenige woorden verzameld te hebben, de proef willende nemen om deze onder aanwijzing der voorwerpen te gebruiken, ze niet werden begrepen, en weder geheel andere woorden werden gebezigd. De taal heeft wat klank betreft veel van andere Polynesische talen. Ook trachtte ik de namen hunner kampongs te weten te komen, doch met al even weinig succes. Slechts vermeen ik grond te hebben om te veronderstellen, dat de kampong, die, toen wij bij het eilandje ten anker lagen, van uit het schip met een kijker kon gezien worden, *Jakoed* heet, terwijl *Tomboekoe* een eind verder schijnt te zijn.

Van ruilhandel schijnen zij wel begrip te hebben, te oordeelen naar de snelheid, waarmede zij begrepen wat onze bedoeling was, als wij b. v. een mes lieten zien en een hunner lijfsieraden aanwezen.

Het eiland, waarbij wij geankerd lagen, is vermoedelijk het door *Carstens* genoemde *Vleermuizen-eiland*, dat bij de Portugezen bekend was onder den naam van *St.-Bartholomeus-eiland*. Op de kaart gevoegd bij het werk van *Robidé van der Aa* is het eilandje ook aangegeven, doch ligt het te dicht onder den wal- Volgens opgave van den kommandant van *Z. M. Batavia* ligt het op  $189^{\circ} 27\frac{1}{2}'$  O. L. en  $8^{\circ} 17'$  Z. B.

Het heeft eene oppervlakte van ongeveer 2 à 8 Engelsche mijlen en is gedeeltelijk van steenachtige formatie en bestaat voor het overige uit moeras door een rand van zand omringd. In de nabijheid bevindt zich een groot rif, dat met laag water boven zee uitsteekt. Het is bewoond, en voor een deel met klappers beplant; bij een bezoek aan den wal zag ik er ook pinang-, mangga- en nangkaboomen, verder rhizophoren in menigte, en ook rotan.

Bij het bezoek aan den wal, waarbij verscheidene der officieren van het état-major mij vergezelden, werden wij zeer vriendschappelijk ontvangen. De water en sirih besproeiing bleef achterwege. Men bood ons klappers, sago en pisang aan. Ik had een Nederlandsche vlag medegebracht en toen zij begrepen, dat onze bedoeling was die te plaatsen, kwam er aan het gejuich geen einde. Onmiddelijk werd er een groote bamboe gezocht en nadat de vlag er aan bevestigd was, in den grond geplaatst. Nu werd hun zoo goed mogelijk aan 't verstand gebracht, dat zij die vlag bij de komst van schepen moesten vertoonen. Lustig riepen allen daarna met ons hoerah. Hoe meer ik met de lieden in aanraking kwam, zooveel te beter werd de indruk, dien zij gaven.

Het zijn groote kinderen, goedgehartig en behulpzaam, zooals o. a. bleek toen eenige matrozen met een sloep naar den wal kwamen, om voeder voor het slagtvee te halen. Naau-

welijks begrepen de inlanders hun bedoeling, of allen hielpen hen en in een oogwenk was de sloep gevuld.

Kunnen zij stillitjes iets wegkapen, zoo laten zij dit niet na; bemerkt men hun toeleg, zoo geren zij het onmiddellijk onder het geroep van *haja, kaja* weder terug.

Bij al het vreemde dat zij zien, roepen zij ook steeds *haja kaja*, gevolgd door een soort hikkend geluid, zeer eigenaardig om te hooren.

Den 29<sup>sten</sup> was het weder gunstig om de noodige waarnemingen te nemen en werd de reis vervolgd. Den volgenden morgen werd nabij den Oostelijken ingang van *Straat-Marianne* geankerd, alwaar ik weder gelegenheid had met de inlanders in aanraking te komen.

Er kwamen weder verschillende prauwen aan boord, waaronder een met een Nederlandsche vlag. Ik herkende deze onmiddellijk als dezelfde, die ik in October 1879 boven het wapenbord in *Straat-Marianne* had vastgemaakt. Door allerlei teekenen lieten wij blijken, hoeveel genoeg het zien der vlag ons deed. De inlanders waren klaarblijkelijk evenzeer verheugd en gaven door teekenen te kennen, dat zij de vlag hadden weggenomen, om die goed te bewaren en ook het wapenbord, zooals ik wel vermoed had, naar hun negorij, die meer in het binnenland lag, hadden medegenomen. Daar zij herhaaldelijk twee vingers opstaken, maakte ik daaruit op, dat het wapenbord in Mei door Z. M. *Bromo* in *Straat-Marianne* geplaatst, evenzoo naar de kampong getransporteerd was. Zeker deed het op deze wijze terugvinden der Nederlandsche vlag mij veel genoeg, daar het een teeken was, dat de vorige reizen toch eenig en wel, naar ik meen, het verlangde resultaat hebben gehad. Natuurlijk werden deze inlanders flink met geschenken begiftigd; een paar hunner werden in Europesche kleeding gestoken, waarover zij zoo in hun schik waren, dat zij alles wat zij aan het lijf en bij zich hadden, wilden weggeven, waarvan ik gebruik maakte om de

ethnologische verzameling met nog eenige voorwerpen te vermeerderen.

Een opkomende bui noodzaakte de inlanders het schip te verlaten, dat ook met het oog op den naderenden nacht een ankerplaats in dieper water opzocht.

Den 31<sup>sten</sup> werd de zuidkust van *Nieuw-Guinea* verlaten.

Het hoofddoel der reis was alzoo bereikt, onze grenslijn is afgebakend en met de inlanders zijn wij in vriendschappelijke aanraking gekomen. De groote afstand, waarop men van den wal verwijderd moet blijven, de ondiepte der zee, de vele modder- en zandbanken aldaar aangetroffen, de betrekkelijk nergens veilige ankerplaatsen zijn zoo vele redenen, waarom het bezoek dezer kust slechts bij kalm weder en kalme zee kan geschieden; terwijl de geringe trap van ontwikkeling, waarop de inlanders aldaar staan, het voor het overige niet waarschijnlijk maakt, dat handelaren genegen zullen zijn hun handelsoperatiën derwaarts uit te strekken.

Voor naturalisten, geologen enz. biedt deze kust een rijk veld ter bearbeiding aan, doch expeditiën derwaarts zullen uit den aard der zaak zeer veel moeilijkheden opleveren, waaronder voorzeker de ongezondheid van het land voor inlanders een eerste plaats inneemt.

Op *Z. M. Batavia* nam het aantal zieken met den dag toe en hieronder nemen beri-beri lijdens (de ziekte, die alle schepen met grootendeels inlandsche bemanning, die op *Nieuw-Guinea* komen, bezoekt) een eerste plaats in.

De kust van *Prins-Fredrik-Hendrik-eiland* werd verder langs gestoomd, doch kon op niet meer dan 2 a 3 mijlen genaderd worden. Ongetwijfeld zijn, zooals in mijn vroegere rapporten is vermeld, de binnenlanden van dit eiland bewoond, doch de kusten zijn daartoe totaal ongeschikt. Tegen den avond werd nabij *Valsche-punt* geankerd.

Den 1<sup>sten</sup> Januari 1881 werd deze hoek rondgestoomd, hetgeen echter niet gemakkelijk bleek te zijn, daar de modderbanken, die er voor liggen, zich zeker wel 7 à 8 zeemijlen

ver uitstrekken , zoodat de naam van *Valsche-punt* ten zeerste verdiend is.

Op 2 Januari werd *Kaap-Kolff*, de N. W. ingang der *Marianne-Straat*, bereikt. Met de wetenschap, dat de straat niet bewoond was, werd deze niet ingestoomd, doch de togt langs de kast voortgezet, ten einde de vlag te vertoonen. In het begin kon zulks niet dan met groote zorg geschieden, maar verderop werd zulks gemakkelijker.

Den 3<sup>den</sup> passeerden vrij twee kampongs, doch deze werden niet bezocht, daar het weder ongunstig was en het schip daardoor alsook om de weinige diepte der zee een paar mijlen uit den wal, waarop een hevige branding stond, moest blijven.

Den 4<sup>den</sup> des morgens was het weder mooi en hadden wij bij zonsopgang een prachtig gezicht op het Sneeuwgebergte, waarvan werkelijk verscheidene toppen met sneeuw bedekt zijn. Dit gebergte was het eerste hoogland, dat wij gedurende de geheele reis langs de kust zagen.

Des avonds werd nabij de *Oetoenate-rivier* geankerd. Het voornemen was aldaar een wapenbord te plaatsen, doch daar nergens een spoor van bewoning gezien werd, waaruit moet worden afgeleid, dat de negorijen hoogerop de rivier gelegen zijn, werd daarvan afgezien, te eerder daar zulks een groot oponthoud zou gegeven hebben en het aantal beri-beri lijdens steeds vermeerderde; terwijl toch reeds op *Wakarah* nabij de *Oetoenate* een wapenbord stond.

Den 5<sup>den</sup> werd de reis langs de kust voortgezet en had ik, toen wij weer in de nabijheid van *Lakahia* kwamen, nog gelegenheid met de bevolking in aanraking te komen o. a. kwam de Radja moeda van *Oetanata* aan boord, die mededeelde dat het wapenbord te *Wakarah* nog aanwezig was. De inlanders, die hier aan boord kwamen, hebben hetzelfde voorkomen als die te *Lakahia*, *Kajoe merah* en *Adi Kort*, kroes haar met niet doorboorde neusgaten en veel huidziekten kenmerken hen.



Na de kennismaking met de bewoners der zuidkust had het ontmoeten met deze inlanders niets merkwaardigs.

Zij droegen tijdako's; velen hadden roode hoofddoeken en enkelen een baadje; zij waren niets schuw en zeer ingenomen met de Nederlandsche vlaggen en kleine geschenken, die hun werden uitgereikt.

Tegen den avond werd koers gezet naar *Dobo*, ten einde aldaar den kolenvoorraad aan te vullen. Den 6<sup>den</sup> aldaar aangekomen werd op 7, 8, 9 en 10 Januari kolen geladen en op den avond van dien dag *Dobo* verlaten, ten einde, zoals mij werd medegedeeld, een aanvang te maken met een reeks observaties ter verbetering der zeekaarten der residentie *Amboina*. De 14<sup>de</sup> en 12<sup>de</sup> Januari werden dan ook besteed om de ware ligging der *Tiandoe-eilanden* te bepalen.

In den morgen van den 18<sup>den</sup> stierf een inlander aan beriberi en daar het aantal lijdens steeds toenam, werd mij door den kommandant medegedeeld, dat de terugreis zou aanvaard worden over *Ambon*, ten einde de zieken aldaar aan wal te aetten.

*Ambon* werd den 15<sup>den</sup> bereikt en na den kolenvoorraad aan gevuld te hebben, verliet de *Batavia* die plaats op den 19<sup>den</sup> Januari en liet op 21<sup>sten</sup> dezer het anker ter reede van *Ternate* vallen.

*Ternate* 28 Januari 1881.